

ROBERT
HERIS
DUH

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Robert Harris
THE GHOST

Copyright © Robert Harris 2007

Za Džil

First published in Great Britain in 2007 by Hutchinson

Translation Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

Svi likovi, događaji i mesta u ovoj knjizi su izmišljeni. Bilo koja sličnost sa stvarnim ličnostima, događajima ili mestima je slučajna.

Piščeva napomena

Želim da zahvalim Endruu Kroftu na dozvoli da navedem izvode iz njegovog izvrsnog priručnika *Pisac iz senke* (A&C Black, 2004). Još dvojica uspešnih pisaca iz senke, Adam Sisman i Luk Dženings, ljubazno su sa mnom podelili svoja iskustva. Filip Sends, kraljičin savetnik, velikodušno me je uputio u međunarodno zakonodavstvo. Rouz Stajron nekoliko dana me je vodila po Martas Vinjardu; samo se poželeti može tako prijatan i obavešten vodič. Moj američki izdavač Dejvid Rozental i moj američki agent Majkl Karlajl pomagali su mi i hrabрили me više nego inače, i obojica se od svojih parnjaka u romanu razlikuju koliko god je to moguće.

Robert Heris
Kap Bena, 26. jul 2007.

Ja nisam ja; ti nisi on ni ona;
Oni nisu oni.

IVLIN VO
Povratak u Brajdshed

Jedan

Od svih prednosti koje pruža pisanje iz senke, najveća je svakako mogućnost da upoznate zanimljive ljude.

Endru Kroft, *Pisac iz senke*

Trebalo je da odem čim sam čuo kako je Mekejra umro. Sad mi je to jasno. Trebalo je da kažem: „Rik, žao mi je, ali nije to za mene, ne sviđa mi se“, da ispijem piće i odem. Ali taj Rik tako dobro priča – često mislim kako bi *on* trebalo da je pisac, a ja književni agent – i kad počne, ne mogu da ga ne slušam. Kad je završio, primio sam se.

Priča, onako kako mi ju je Rik ispričao za ručkom tog dana, glasi ovako:

Mekejra je u pretprošlu nedelju uhvatio poslednji trajekt iz Vuds Hola, u Masačusetsu, do Martas Vinjarda. Kasnije sam izračunao da je datum bio dvanaesti januar. Bilo je pitanje hoće li trajekt uopšte isploviti. Sredinom popodneva podigao se jak vetar i poslednje dve-tri plovidbe bile su otkazane. Ali oko devet vetar je malo popustio i u petnaest do deset lučki kapetan odlučio je da trajekt može bezbedno da isplovi. Bio je prepun; Mekejra je jedva našao mesto za auto. Parkirao se u potpalublju i izašao na palubu na čist vazduh.

Više ga niko nije video živog.

Plovidba do ostrva obično traje četrdeset pet minuta, ali te noći vetar je znatno usporio vožnju. Pristajanje plovila dugog

šezdeset metara po vetru brzine od skoro sto kilometara na sat nije uopšte šala, rekao je Rik. Bilo je gotovo jedanaest kad se trajekt ukotvio u Martas Vinjardu i automobili krenuli da se iskrcavaju – svi osim jednog, novog-novcatog terenskog ford eskejpa bež boje. Brodski blagajnik je preko razglasa pozvao vlasnika forda da dođe do vozila pošto je zaprečio put svima iza sebe. Kad se niko nije pojavio, posada je pokušala da otvori vrata; nisu bila zaključana, pa su izgurali kola na dok. Zatim su pažljivo pretražili čitav trajekt – stepeništa, bar, toalete, čak i čamce za spasavanje – ali nisu nikoga našli. Pozvali su pristanište u Vuds Holu da provere je li se neko iskrcao pre isplavljanja i ostao. Opet ništa. Tada je službenik Masačusetske parobrodarske uprave najzad pozvao stanicu Obalske straže u Falmutu i izvestio da je možda jedan putnik pao u more.

Policija je proverila registarske tablice forda i otkrila da je registrovan na ime Martina S. Rajnharta iz Njujorka, ali gospodin Rajnhart je pronađen na svom ranču u Kaliforniji. Tada je na Istočnoj obali već bilo oko ponoći, a na Zapadnoj oko devet uveče.

„Je li to *onaj* Marti Rajnhart?“, prekinuo sam Rika.

„Baš taj.“

Rajnhart je odmah preko telefona potvrdio da je ford njegov. Drži ga u svojoj kući u Martas Vinjardu, na usluzi sebi i svojim gostima preko leta. Potvrdio je takođe da, uprkos vremenu, u toj kući trenutno boravi grupa ljudi. Rekao je da će naložiti svom pomoćniku da pozove kuću i proveri je li neko pozajmio auto. Pola sata kasnije javio se da kaže kako jedan gost zaista nije u kući i da je to čovek koji se preziva Mekejra.

Pre zore ništa nije moglo da se preduzme, a u stvari je bilo svejedno. Svi su znali da se, kada putnik padne preko ograde, zapravo traga za lešom. Rik je od onih izluđujuće čvrstih Amerikanaca od četrdesetak godina; izgleda kao brucoš i vrši stravično nasilje nad svojim telom biciklima i kanuima. Poznaje more; jednom je veslajući u kajaku za dva dana preplovio svih

sto kilometara oko ostrva. Trajekt iz Vuds Hola preseca tesnac na mestu gde se Martas Vinjard dodiruje s Nantaketskim zalivom, a tu su vode opake. Za vreme plime jasno se vidi kako jaka struja vuče velike kanalske bove i obara ih na bok. Rik je odmahnuo glavom. U januaru, po oluji, po *snegu*? Niko ne bi mogao da preživi duže od pet minuta.

Jedna meštanka pronašla je telo sutradan rano ujutru; voda ga je izbacila šest-sedam kilometara niže, na obalu ostrva kod Lambertove uvale. Vozačka dozvola u novčaniku potvrdila je da je utopljenik zaista Majkl Džems Mekejra, star pedeset godina, iz Balhama u južnom Londonu. Sećam se kako me je obuzelo sažaljenje na pomen tog sivog, nezanimljivog predgrađa; svakako je skončao daleko od kuće, jadnik. U pasošu mu je kao najbliži srodnik bila navedena majka. Policajci su odneli leš u malu mrtvačnicu u Vinjard Hejvenu, a onda se odvezli do Rajnhartove kuće da saopšte tužnu vest i dovedu nekog od gostiju da zvanično identifikuje Mekejru.

To mora da je bio prizor i po, rekao je Rik, kad se dobrovoljac konačno pojavio da vidi telo. „Kladim se da mrtvozorčev pomoćnik još priča o tome.“ Došla su patrolna kola iz Edgartauna s uključenim plavim rotacionim svetlom; u drugim kolima stigla su četiri naoružana čuvara da obezbede zgradu, a trećim vozilom, blindiranim, stigao je čovek kog je bilo lako prepoznati i koji je, do pre osamnaest meseci, bio premijer Velike Britanije i Severne Irske.

*

Ručak je bio Rikova ideja. Nisam ni znao da je u gradu dok mi se prethodne večeri nije javio telefonom. Tražio je da se sastanemo u njegovom klubu. To zapravo nije bio njegov klub – on je član sličnog mauzoleja u južnom Menhetnu, čiji članovi imaju recipročna prava obedovanja u Londonu – ali ga je ipak voleo. U vreme ručka pristup u klub imaju samo muškarci.

Svi su nosili tamnoplava odela i imali šezdeset i više godina – nisam se osećao toliko mladim otkako sam diplomirao. Napolju je zimsko nebo pritiskalo London kao velika siva nadgrobna ploča. Unutra se žuta električna svetlost tri ogromna luster odbijala o tamne uglačane ploče stolova, pozlaćeni pribor za jelo i tamnocrvene boce klareta. Kartica postavljena između nas obavestavala nas je da se večeras održava godišnji klupski turnir u bekgeonu. To je bilo kao smena straže ili Parlament – slika kakvu stranci imaju o Engleskoj.

„Čudi me da nije bilo u novinama“, rekao sam.

„O, ali bilo je. Niko ništa nije skrivao. Objavljene su čitulje.“

Malo sam razmislio i prisetio se da sam stvarno nešto video. Ali tada sam po petnaest sati dnevno radio završavajući novu knjigu, biografiju jednog fudbalera, i čitav svet izvan radne sobe stapao mi se u nejasnu mrlju.

„Zašto je kog đavola bivši predsednik vlade išao da identifikuje leš čoveka iz Balhama koji je pao s trajekta za Martas Vinjard?“

„Majkl Mekejra“, izjavio je Rik naglašeno, kao čovek koji je preleteo pet hiljada kilometara da izgovori poentu, „*pomagao mu je da napiše memoare.*“

U tom trenutku, u paralelnom životu, ja učtivo izražavam saučešće postarijoj gospođi Mekejri („strašno je izgubiti dete u tim godinama“), savijam tešku platnenu salvetu, ispijam piće, opraštam se i izlazim na hladnu londonsku ulicu sa čitavom svojom neznatnom karijerom bezbedno pruženom preda mnom. Zapravo sam se izvinio, otišao u klupski toalet i zamišljeno se pomokrio gledajući neduhovitu karikaturu iz *Panča*.

„Ti shvataš da ja ništa ne znam o politici?“, rekao sam kad sam se vratio za sto.

„Glasao si za njega, zar ne?“

„Za Adama Langa? Naravno da jesam. Svi su glasali za njega. On nije bio političar; on je bio manija.“

„Pa, o tome je reč. Koga zanima politika? U svakom slučaju, njemu treba profesionalni pisac-duh, prijatelju moj, ne još jedan posrani političar.“ Osvrnuo se naokolo. Gvozdeno pravilo zabranjivalo je bilo kakav razgovor o poslu u klubu, a to je za Rika bilo nezgodno pošto nikad nije razgovarao ni o čemu drugom. „Marti Rajnhart platio je deset miliona dolara za te memoare uz dva uslova. Prvi je bio da se knjiga pojavi u prodaji za dve godine. Drugi je bio da Lang ne krije ništa pričajući o ratu protiv terorizma. Kako čujem, nije bio blizu da ispuni ove uslove. Oko Božića je stvar stajala tako rđavo da mu je Rajnhart dao svoju kuću u Vinjardu kako bi on i Mekejra mogli da rade na miru. Pretpostavljam da je Mekejra popustio pod pritiskom. Državni medicinski istražitelj našao je u njemu četiri puta više alkohola nego što je dozvoljeni procenat za vozače.“

„Znači, to je bio nesrećan slučaj?“

„Nesrećan slučaj? Samoubistvo?“ Nehajno je mahnuo rukom. „Ko će znati? I zar je važno? Knjiga ga je ubila.“

„To je baš ohrabrujuće“, rekao sam.

Rik je nastavio da me ubeđuje, a ja sam zurio u svoj tanjir i zamišljao bivšeg premijera u mrtvačnici kako gleda hladno belo lice svog pomoćnika – kako gleda u svog duha, moglo bi se reći. Kako je to bilo? Stalno to pitam moje klijente. Kako je to? Kakav je osećaj? Uglavnom ne umeju da odgovore; zato me i unajmljuju da im napišem memoare. Na kraju uspešne saradnje ja sam više oni nego oni sami. Iskreno rečeno, prilično uživam u tome, u kratkoj slobodi u koži nekog drugog. Da li to zvuči jezivo? Ako zvuči, dozvolite da dodam kako to zahteva vrhunski zanat. Ne samo da iz ljudi izvlačim njihove životne priče nego tim životima dajem do tada često nevidljiv oblik. Ponekad im dajem živote za koje nisu bili ni svesni da ih imaju. Ako to nije umetnost, onda ne znam šta jeste.

Rekao sam: „Je li trebalo da sam čuo za tog Mekejru?“

„Trebalo je, pa nećemo priznati da nisi. Bio je nekakav pomoćnik Langu dok je bio premijer. Pisanje govora, istraživanje,

politička strategija. Kad je Lang podneo ostavku, Mekejra je ostao s njim da mu vodi kabinet.“

Namrštio sam se. „Ne znam, Rik“, rekao sam.

Tokom ručka napola sam posmatrao postarijeg televizijskog glumca za susednim stolom. U mom detinjstvu bio je poznat po ulogama samohranih očeva maloletnih kćeri u humorističkim serijama. Sada je, dok je nesigurno ustajao i vukući noge išao ka izlazu, izgledao kao da su ga našminkali za ulogu sopstvenog leša. Takvim osobama ja iz senke pišem memoare – ljudima koji su se srozali stepenik-dva na lestvici slave, ili onima koji se jedva drže na vrhu i očajnički žude da se unovče dok još mogu. Odjednom sam shvatio koliko je smešna zamisao da ja saradujem na premijerovim memoarima.

„Ne znam...“, zaustio sam ponovo, ali Rik me je prekinuo.

„*Kompanija Rajnhart* gubi nerve. Sutra ujutru u svom londonskom sedištu drže paradu. Madoks lično doleće iz Njujorka da predstavlja kompaniju. Lang šalje advokata koji mu je sredio prvobitni ugovor – najboljeg majstora u Vašingtonu, vrlo pameznog tipa po imenu Sidni Krol. Imam ja i drugih klijenata koji bi to mogli da obave, pa ako ne želiš posao, reci mi odmah. Ali po njihovoj priči rekao bih da ti najbolje odgovaraš.“

„Ja? Zezaš me.“

„Ne, časna reč. Moraju da izvedu nešto smelo, da rizikuju. Ovo je velika prilika za tebe. A biće i dobre pare. Deca neće gladovati.“

„Ja nemam dece.“

„Nemaš“, reče Rik i namignu. „Ali ja imam.“

*

Rastali smo se na stepenicama kluba. Rika je čekao automobil s upaljenim motorom. Nije mi ponudio da me poveze, zbog čega sam posumnjao da je krenuo na sastanak s drugim klijentom kom će da prospe potpuno istu priču kao i meni. Šta je zbirna

imenica za grupu pisaca-duhova? Povorka? Zamak? Brlog? U svakom slučaju, ima nas mnogo kod Rika. Pogledajte bilo koju listu bestselera; zapanjilo bi vas koliko je tu dela pisaca iz senke, i romana i dokumentarne proze. Mi smo fantomski operativci zahvaljujući kojima izdavačka industrija radi, baš kao oni nevidljivi radnici u Diznilendu. Trčkaramo duž podzemnih tunela slave, iskačemo tu i tamo na površinu, prurušeni u ovaj ili onaj lik, i čuvamo besprekornu iluziju Čarobnog kraljevstva.

„Vidimo se sutra“, rekao je i dramatično, u oblaku izduvnih gasova, iščezao. Mefisto s petnaest posto provizije. Ostao sam neodlučno da stojim na pločniku. Da sam bio u nekom drugom delu Londona, sve bi se možda ipak nekako drugačije završilo. Ali nalazio sam se u uskoj oblasti gde Soho zapljuskuje Kovent Garden, u smećem zasutoj traci praznih pozorišta, mračnih uličica, crvenih fenjera, snek barova i knjižara – toliko knjižara da vam pripadne muka od samog gledanja, od sićušnih i besmisleno skupih specijalizovanih trgovina u Sesiil Kortu do jeftinih čudovišta Čering Kros Rouda. Često svraćam u ove poslednje, samo da vidim kako su izloženi moji naslovi, pa sam to učinio i tog popodneva. Kad sam ušao, samo korak-dva preko pohabanog crvenog tepiha delio me je od Odeljenja biografija i memoara, i odjednom sam prešao od „Slavnih ličnosti“ do „Politike“.

Broj naslova o bivšem premijeru me je iznenadio – čitava policica sa svim i svačim, od rane hagiografije *Adam Lang: Državnik našeg vremena* do nedavno objavljenih gomila tračeva pod naslovom *Hoćete Adama i Evu? i Zbirka laži Adama Langa*, obe od istog autora. Uzeo sam najdeblju biografiju i otvorio je na strani s fotografijama. Lang kao sasvim mali hrani jagnje na cuclu pored kamenog zida, Lang kao ledi Magbet u školskoj predstavi, Lang u kostimu pileta u prikazu predstave Pozorišne družine Univerziteta Kembridž, Lang kao bankar sredinom sedamdesetih, izrazito skamenjenog lica, Lang sa ženom i dečicom na stepeništu nove kuće, Lang s rozetom u reveru maše sa

sprata otvorenog autobusa na dan kad je izabran u Parlament, Lang s kolegama, Lang sa svetskim vođama, s pop zvezdama, s vojnicima na Bliskom istoku. Neki ćelavi kupac u otrcanom kožnom mantilu prebiraio je po polici pored mene. Prstima je začepio nos, a drugom rukom izveo pokret potezanja vode u toaletu.

Obišao sam policu i u indeksu knjige potražio ime Mekejra, Majkl. Bilo je svega nekoliko bezazlenih unosa – drugim rečima, nije bilo razloga da iko izvan stranke ili vlasti čuje za njega. Rik, nosi se do đavola, pomislio sam. Ponovo sam otvorio fotografiju premijera kako nasmešen sedi za kabinetskim stolom, a iza njega se poređalo njegovo osoblje iz Dauning strita. Potpis je ukazivao da je Mekejra zdepasta prilika u zadnjem redu. Bio je pomalo nejasan – bleđa, nenasmešena tamnokosa mrlja. Zaškiljio sam pažljivije. Delovao je tačno kao neprivlačni nesposobnjaković kakve politika urođeno privlači i kakvi ljude kao što sam ja navode da se drže sportskih strana novina. Naći ćete Mekejru u svakoj zemlji, u svakom sistemu, kako stoji iza svakog vođe s političkim aparatom kojim treba upravljati – zamašćeni mašinista u kotlarnici vlasti. I ovom čoveku su bili povereni memoari vredni deset miliona dolara? Osetio sam se profesionalno uvređenim. Kupio sam gomilicu materijala za istraživanje i krenuo napolje sve uvereniji da je Rik možda u pravu. Možda ja jesam pravi čovek za ovaj posao.

Čim sam kročio napolje postalo mi je jasno da je negde eksplodirala još jedna bomba. Na Totenhem Kort Roudu ljudi su kuljali napolje na sva četiri izlaza iz stanice podzemne železnice kao voda iz začepljenog odvoda. Preko zvučnika se čulo nešto o „nezgodi na Trgu Oksford“. Zvučalo je kao napeta romantična komedija, *Kratki susret** pomešan s ratom protiv terorizma.

* *Brief Encounter*, rež. Dejvid Lin, gl. uloge Silija Džonson i Trevor Huard; britanski film iz 1945. o ženi koja u vozu upoznaje muškarca i dolazi u iskušenje da prevari muža. (Prim. prev.)

Krenuo sam ulicom, ne znajući kako ću stići kući – taksiji, kao i lažni prijatelji, uvek nestanu na prvi znak nevolje. Okupljeni ljudi gledali su u izlogu velike prodavnice električnih uređaja istu vest ponavljaju na svim kanalima – Trg Oksford snimljen iz vazduha, gust dim izbija iz stanice podzemne železnice, narandžasti plameni jezici. Kajron u dnu ekrana govorio je o mogućem bombašu-samoubici, spominjao je mnogo mrtvih. Iznad zgrada kružili su helikopteri. Osetio sam miris dima – oštra mešavina dizela i zapaljene plastike terala je suze na oči.

Trebalo mi je dva sata da stignem kući, vukući onu prokletu kesu s knjigama. Išao sam Merilebon Roudom i skrenuo na zapad, prema Padingtonu. Kao i obično, čitav sistem podzemne železnice zatvoren je radi traženja drugih bombi. Saobraćaj s obe strane široke ulice je stajao i, kao i do sada, tako će ostati do večeri. (Da je samo Hitler znao da mu ne treba čitavo ratno vazduhoplovstvo da parališe London, mislio sam, nego sam neki napaljeni balavac s bocom izbeljivača i kesom sredstva protiv korova.) Povremeno bi se policijska ili ambulatna kola popela na ivičnjak i jurnula pločnikom u pokušaju da prođu sporednim ulicama.

Koraćao sam prema zalasku sunca.

Sigurno je bilo već šest sati kad sam ušao u stan. Posedujem dva sprata visoke kuće s gipsanim ukrasima u kraju koji stanovnici zovu Noting Hil, a Uprava pošta uporno ga naziva Severni Kensington. U slivniku su svetlucali upotrebljeni špricevi, a u halal mesari preko puta obavljali su klanje na licu mesta. Bilo je turobno. Ali s tavanskog proširenja koje sam koristio kao radnu sobu imao sam pogled kog se ni oblakoder ne bi stideo – krovovi, železnički depoi, autoput i nebo, ogromno nebo iznad urbane prerije išarano svetlima aviona koji sleću na Hitrou. Zbog pogleda sam i kupio ovaj stan, a ne zbog blebetanja agenta za nekretnine o oplemenjivanju susedstva. I bio sam u pravu, pošto se bogati građani nisu vraćali u ovaj kraj kao što se ne vraćaju u centar Bagdada.

Kejt je već stigla i gledala je vesti. Kejt. Potpuno sam zaboravio da će prenoćiti kod mene. Ona je moja... Nikad ne znam kako da je nazovem. Reći da mi je devojka bilo bi besmisleno; niko stariji od trideset nema *devojk*u. Ni reč „partnerka“ nije precizna, pošto ne živimo pod istim krovom. Ljubavnica? Kako zadržati ozbiljan izraz lica? Suložnica? Dajte molim vas. Vereničica? Svakako ne. Pretpostavljam da je trebalo da shvatim koliko je zloslutna činjenica da za četrdeset hiljada godina postojanja ljudskih jezika nije nastala reč za našu vrstu odnosa.

(Inače, Kejt joj nije pravo ime, ali ne vidim zašto bih je uvlačio u sve ovo. U svakom slučaju, ovo ime joj bolje pristaje od pravog; izgleda kao Kejt, ako me razumete – razumna ali smela, ženstvena ali uvek spremna da bude drugar u muškom društvu. Radi na televiziji, ali ja joj to ne zameram.)

„Hvala ti što si me zvala i zabrinuto pitala jesam li dobro“, rekao sam. „Zapravo sam poginuo, ali ne brini zbog toga.“ Poljubio sam je u teme, spustio knjige na kauč i otišao u kuhinju da sipam sebi viski. „Cela podzemna je zatvorena. Morao sam da pešačim čak od Kovent Gardena.“

„Siroče moje“, čuo sam je da kaže. „A bio si i u kupovini.“

Dosuo sam vode iz slavine u čašu, otpio pola, a zatim sipao još viskija. Setio sam se da je trebalo da rezervišem sto u restoranu. Kad sam se vratio u dnevnu sobu, Kejt je vadila knjige iz kese, jednu po jednu. „Šta je ovo?“, reče podigavši pogled ka meni. „Tebe politika *ne zanima*.“ A onda je shvatila o čemu se radi, pošto je pametna – mnogo pametnija od mene. Znala je kako zarađujem za život, znala je da sam bio na sastanku s agentom i znala je sve o Mekejri. „Nemoj mi reći da žele da ti napišeš njegovu knjigu.“ Nasmejala se. „Mora da se šališ.“ Pokušala je da okrene na šalu – „Mora da se šališ“ s američkim naglaskom, kao onaj teniser od pre dve-tri godine – ali video sam da je uznemirena. Mrzela je Langa, osećala je da ju je lično izdao. Nekad je bila član stranke, i to sam zaboravio.

„Verovatno od toga nema ništa“, rekao sam i otpio još gutljaj.

Vratila se vestima, ali čvrsto skrštenih ruku, što je uvek loš znak. Kajron je objavio da mrtvih za sada ima sedam i da će ih verovatno biti još.

„Ali ako ti ponude, prihvaććeš?“, upitala je ne osvrnuvši se.

Odgovora me je poštedeo voditelj najavivši reakciju bivšeg premijera uživo iz Njujorka. Odjednom se pojavio Adam Lang, na podijumu s oznakom *Voldorf Astorija*; izgledalo je kao da je držao govor za ručkom. „Do sada ste verovatno čuli tragične vesti iz Londona“, rekao je, „gde su snage fanatizma i netolerancije ponovo...“

Ništa što je rekao ne zaslužuje da se ponovi. To je bila gotovo parodija onoga što bi svaki političar rekao posle terorističkog napada. Pa ipak, dok ga gledate pomislili biste da su mu rođena žena i deca razneseni u eksploziji. U tome je njegova genijalnost – ume da osveži i uzdigne političke šablone čistom snagom svog nastupa. Čak i Kejt je na trenutak učutala. Tek kad je Lang završio, a publika, uglavnom postarije žene, ustala i zapljeskala, promrmljala je: „Šta će on u Njujorku?“

„Drži predavanja.“

„Zašto ne drži predavanja ovde?“

„Verovatno zato što mu ovde niko ne bi platio sto hiljada dolara po nastupu.“

Isključila je ton.

„Nekada davno“, reče Kejt posle, kako mi se činilo, vrlo duge tišine, „kada su vladari vodili svoje zemlje u rat, od njih se očekivalo da se izlože opasnosti u bici. Znaš, da daju primer na čelu. Sada se vozikaju naokolo u blindiranim automobilima i zgrću bogatstva pet hiljada kilometara odavde, a mi ostali moramo da trpimo posledice njihovih postupaka. Ja to prosto ne shvatam“, nastavila je i okrenula se da me prvi put pogleda kako treba. „Šta sam sve govorila za njega prethodnih godina – ratni zločinac i sve ostalo – a ti si sedeo, klimao glavom i slagao se. A sad ćeš da mu pišeš propagandu i doneseš mu još para. Zar ti je sve to bilo beznačajno?“

„Čekaj malo“, rekao sam. „Jaka si na rečima, ali mesecima si pokušavala da dobiješ intervju od njega. U čemu je razlika?“

„U čemu je razlika?‘ Gospode bože!“ Zgrčila je šake, te uske blede šake koje sam tako dobro poznavao, i podigla ih u nemoćnom besu, pola pesnice pola kandže. „’U čemu je razlika?’ Mi želimo da položi račune – u tome je razlika! Da mu postavimo prava pitanja! O mučenju, bombardovanju i lažima! Ne ’Kako je to?’ *Gospode!* Ovo je potpuno traćenje vremena.“

Ustala je i otišla u spavaću sobu po torbu koju je uvek donosila kad noći kod mene. Bučno je pakovala ruž za usne, četku za kosu, parfem. Znao sam da bih mogao da sredim situaciju ako uđem. Verovatno je to i očekivala; imali smo i gorih svađa. Morao bih da priznam da je u pravu, da izjavim kako nisam pogodan za taj posao, da potvrdim njenu moralnu i intelektualnu nadmoć u ovome i u svemu drugom. To ne bi moralo da bude verbalno priznanje; rečit zagrljaj verovatno bi mi doneo uslovnu kaznu. Ali, istini za volju, da sam u tom trenutku morao da biram između rada s navodnim ratnim zločincem i večeri njenog samozadovoljnog levičarskog moralisanja o radu s navodnim ratnim zločincem, odabrao bih navodnog ratnog zločinca. Zato sam prosto nastavio da buljim u televizor.

Ponekad sanjam ružan san u kom se okupljaju sve žene s kojima sam ikada spavao. Taj broj nije ogroman, ali je za poštovanje. Na zabavi bi, recimo, sve mogle udobno da se smeste u moju dnevnu sobu. A kad bi se, ne daj bože, takva zabava zaista i odigrala, Kejt bi bila neosporna počasna gošća. Prinostila bi joj se stolica, ljubazna ruka dolivala bi joj piće, sedela bi u sredini kruga punog neverice dok se seciraju moje moralne i telesne mane. Ona je ostala najduže.

Nije zalupila vrata za sobom, nego ih je zatvorila veoma pažljivo. Baš otmeno, pomislio sam. Na ekranu je broj žrtava porastao na osam.

Dva

Pisac iz senke koji raspolaze samo ovlašnim znanjem o temi postavljace ista pitanja kao čitalac laik, i tako će knjigu približiti mnogo široj čitalačkoj publici.

Pisac iz senke

Rajnhart publishing UK sastoji se od pet prastarih firmi kupljenih tokom živog talasa korporativne kleptomanije devedesetih godina dvadesetog veka. Išćupane iz svojih dikensovskih potkrovlja u Blumsberiju, proširene, skresane, preimenovane, osavremenjene i spojene, najzad su završile u Haunslou, u poslovnoj zgradi od čelika i tamnog stakla sa cevima po fasadi. Zgrada se ugnezdila među placevima za izgradnju porodičnih kuća kao napušteni svemirski brod na uzaludnom zadatku pronalaženja inteligentnih oblika života.

Stigao sam, profesionalno tačan, pet minuta pre podneva, i otkrio da su ulazna vrata zaključana. Morao sam da zvonim da bih ušao. Na oglasnoj tabli u predvorju pisalo je da je stepen pripravnosti protiv terorističkih napada NARANDŽASTO/VISOK. Kroz zatamnjeno staklo video sam kako me čuvari u svom otrcanom akvarijumu proveravaju na monitoru. Kad sam najzad ušao, morao sam da ispraznim džepove i prođem kroz detektor za metal.

Kvigli me je čekao pored liftova.

„Strepite da će vam neko podmetnuti bombu. Ko?“, upitao sam ga. „*Random haus*?“

„Objavićemo Langove memoare“, odgovorio je Kvigli krutim glasom. „To je dovoljno da budemo meta, očigledno. Rik je već gore.“

„Koliko si ih video?“

„Petoricu. Ti si poslednji.“

Poznavao sam Roja Kviglija prilično dobro – dovoljno dobro da znam da me ne voli. Imao je sigurno preko pedeset godina, bio je visok i rumen. U nekom srećnijem vremenu pušio bi lulu i nudio sićušne predujme nevažnim naučnicima na bogatim ručkovima u Sohou. U stvarnosti je ručao salatu s plastičnog poslužavnika za svojim radnim stolom s pogledom na autoput, a zapovesti je dobijao neposredno od šefa prodaje i marketinga, devojke od jedno šesnaest godina. Kako bi preživio, morao je da se zainteresuje za živote raznih fudbalera, supermodela i komičara; njihova imena izgovarao je pažljivo, a o njihovim običajima obaveštavao se iz tabloida, naučnički ravnodušno, kao da su neko daleko mikronezijsko pleme. Prošle godine dobio sam mu jednu ideju, memoare mađioničara koji je – naravno! – bio zlostavljan u detinjstvu, ali koji je svoju iluzionističku veštinu upotrebio da iščara novi život itd., itd. Glatko me je odbio. Knjiga je bila prva na rang-listi; *Dođoh, pretesterisah, pobedih*. Još se durio zbog toga.

„Moram da ti kažem“, rekao je dok smo se liftom vozili na poslednji sprat, „da te ne smatram pravim čovekom za ovaj zadatak.“

„Onda je dobro što ti ne odlučuješ o tome, Roje.“

O da, odmah sam prozreo Kviglija. Njegova titula glasila je glavni urednik britanskog ogranka, što je značilo da ima ovlašćenja koliko mrtva mačka. Čovek koji je zaista upravljao svet-skom predstavom čekao nas je u sali za sastanke: Džon Madoks, generalni direktor *Rajnharta*, krupan plećat Njujorčanin s kospasicom. Čelava glava sijala mu je ispod neonske svetiljke kao

ogromno uglačano jaje. Kao mladić je stekao rvačku građu kako bi (prema rečima *Pablišers viklija*) mogao da baci kroz prozor svakoga ko mu predugo zuri u teme. Starao sam se da mi pogled nikad ne ode iznad njegovih grudi superheroja. Pored njega sedeo je Sidni Krol, Langov vašingtonski advokat, četrdesetogodišnjak s naočarima, finog bledog lica, meke, kao gavran crne kose i najmlitavijeg stiska ruke koji sam osetio otkako je delfin Dipi izronio iz svog bazena kad mi je bilo dvanaest godina.

„Mislim da znaš Nika Rikardelija“, reče Kvigli dovršavajući upoznavanje i jedva vidljivo se strese. Moj agent, u sjajnom sivom odelu i s uskom crvenom kožnom kravatom, samo mi namignu.

„Zdravo, Rik“, rekao sam.

Bio sam nervozan sedajući pored njega. Zidove sale pokrivala su, u getsbijevskom stilu, neotvorene knjige u tvrdom povezu. Madoks je sedeo leđima okrenut prozoru. Ogromne bezdlake šake položio je na staklenu ploču stola kao da pokazuje kako još nema nameru da potegne oružje i rekao: „Rik mi je kazao da si svestan situacije i da znaš šta tražimo. Reci nam onda šta misliš da bi mogao da uneseš u ovaj projekt.“

„Neznanje“, rekao sam vedro, što je makar izazvalo iznenađenje; pre nego što je iko stigao da me prekine otpočeo sam govor koji sam uvežbavao u taksiju dovde. „Znate moj dosadašnji rad. Nema svrhe da se pretvaram da sam nešto što nisam. Biću potpuno iskren. Ne čitam političke memoare. Pa šta?“ Slegnuo sam ramenima. „Niko ih ne čita. Ali to zapravo nije moj problem.“ Pokazao sam na Madoksa. „To je vaš problem.“

„O, molim te“, reče Kvigli tiho.

„I dozvolite mi da budem još nehajnije otvoren“, nastavio sam. „Priča se da ste za ovu knjigu platili deset miliona dolara. Kako sada stvari stoje, koliko mislite da ćete povratiti? Dva miliona? Tri? To je loša vest za vas, a naročito loša“, okrenuo sam se Krolu, „za vašeg klijenta. Jer njemu nije važan novac. Važan mu je ugled. Ovo je za Adama Langa prilika da govori neposredno

potomstvu, da objasni svoj stav. Nimalo mu ne treba knjiga koju niko neće čitati. Kako bi izgledalo da njegova životna priča završi u remitendi? Ali ne mora da bude tako.“

Sad mi je jasno da sam zvučao kao reklama. Ali ovo je i bio reklamni govor, ne zaboravite, a na tome, kao i na izjavama večite ljubavi u ponoć u spavaćoj sobi nepoznate osobe – ujutru ne treba zamerati. Krol se smešio za sebe i šarao po žutom pravničkom bloku. Madoks je prodorno zurio u mene. Udahnuo sam.

„Činjenica je“, nastavio sam, „da veliko ime ne prodaje knjigu. Ono što prodaje knjigu – ili film, ili pesmu – jeste *srce*.“ Čini mi se da sam se čak udario šakom po grudima. „I upravo zato su politički memoari crna rupa izdavačkog posla. Ime na koricama je možda slavno, ali svi znaju da će, kad otvore knjigu, naći istu otrcanu staru priču, a ko želi da plati dvadeset pet dolara za to? U knjigu mora da se unese srca, a to je moj zanat. A čija priča ima više srca od priče tipa koji je krenuo od nule i završio vodeći zemlju?“

Nagnuo sam se napred. „Vidite, caka je u sledećem: vođina autobiografija treba da bude *zanimljivija* od većine memoara, ne *dosadnija*. Zato smatram da je moje nepoznavanje politike prednost. Iskreno rečeno, ja *negujem* svoje nepoznavanje politike. Osim toga, Adamu Langu ne treba moja pomoć oko politike u ovoj knjizi – on je politički genije. Njemu treba, po mom skromnom mišljenju, isto ono što je potrebno filmskoj zvezdi, igraču bejzbola ili rok zvezdi – iskusan saradnik koji ume da mu postavlja pitanja koja će izvući njegovo srce na površinu.“

Usledila je tišina. Drhtao sam. Rik me je ohrabrujuće potapšao po kolenu ispod stola. „Odlično.“

„Kakva gomila sranja“, reče Kvigli.

„Misliš?“, reče Madoks ne skidajući pogleda s mene. Rekao je to ravnim tonom, ali da sam ja bio na Kviglijevom mestu predosetio bih opasnost.

„O, Džone, naravno“, reče Kvigli sa svim nehajnim prezirom brojnih naraštaja privatnog obrazovanja iza sebe. „Adam Lang je svetska istorijska ličnost, a njegova autobiografija biće izdavački događaj od svetskog značaja. Zapravo, istorijski događaj. Ne treba tome pristupati kao...“ – tragao je po dobro snabdevenom umu za odgovarajućim poređenjem, ali je slabašno dovršio: „... kao prema članku u časopisu o slavnima.“

Ponovo tišina. Iza zatamnjenih okana vozila su stajala u koloni duž autoputa. Kišne kapi rasipale su sjaj nepokretnih farova. London se još nije pribrao od bombe.

„Meni se čini“, reče Madoks istim sporim tihim glasom, krunih ružičastih šaka kao u lutke i dalje oslonjenih na sto, „da imam čitava skladišta puna izdavačkih događaja od svetskog značaja, i nikako da smislim kako da ih se otarasim. Šta ti misliš, Side?“

Sidni Krol se još nekoliko trenutaka smešio za sebe šarajući po bloku. Pitao sam se šta mu je toliko smešno. „Adamov položaj u svemu ovome vrlo je jasan“, rekao je najzad. (*Adam*; nehajno je ubacio lično ime u razgovor, kao što bi ubacio novčić prosjaku u šešir.) „On veoma ozbiljno shvata ovu knjigu – to je njegov politički testament, ako baš hoćete. On želi da ispunni svoje ugovorne obaveze. I želi da knjiga bude komercijalni uspeh. Zato će vrlo rado dozvoliti, Džone, da ga ti i Marti vodite, u razumnim granicama. Očigledno je veoma uznemiren onim što se dogodilo Majku, kog je smatrao nezamenljivim.“

„Očigledno.“ Svi smo proizveli prikladne zvuke.

„Nezamenljivim“, ponovio je. „Pa ipak – *neko mora da ga zameni*.“ Podigao je pogled, zadovoljan svojom dosetkom, i tog trenutka sam shvatio da nema užasa na ovom svetu – ni rata, ni genocida, ni detinjeg tumora, ni gladi – u kom Sidni Krol ne bi video nešto smešno. „Adam će svakako shvatiti prednosti pokušaja s nekim potpuno drugačijim. Na kraju se sve svodi na lični odnos.“ Naočari su mu blesnule pod neonskim svetlom

dok me je odmeravao. „Vežbaš li možda?“ Zavrteo sam glavom. „Šteta. Adam voli da vežba.“

Još omamljen Madoksovom ponižavajućom primedbom, Kvigli pokuša da se vrati u ring. „Slučajno poznajem odličnog novinara iz *Gardijana* koji ide u teretanu.“

„Možda bismo mogli“, reče Rik posle nelagodne pauze, „da čujemo kako zamišljate sve s praktične tačke gledišta.“

„Pre svega, posao mora da bude gotov za mesec dana“, reče Madoks. „To je Martijevo mišljenje kao i moje.“

„Za mesec dana?“, ponovio sam. „Želite knjigu za mesec dana?“

„Postoji završen rukopis“, reče Krol. „Treba mu samo malo dorade.“

„To je mnogo posla“, reče Madoks smrknuto. „U redu. Idemo unazad. Knjiga izlazi u junu, što znači da je šaljem u knjižare u maju, što znači da lektorišemo i štampamo u martu i aprilu, što znači da nam gotov tekst treba krajem februara. Nemci, Francuzi, Italijani i Španci moraju odmah da počnu s prevodnjem. Novine moraju da vide tekst radi izdavanja u nastavcima. Tu je i televizijska reklama. Promotivne turneje moraju se ugovoriti dosta unapred. Moramo da rezervišemo prostor u knjižarama. Znači, kraj februara, to je to i tačka. Ono što mi se dopada iz tvoje radne biografije“, reče gledajući list papira na kom su, video sam, bili navedeni svi moji naslovi, „jeste to što si očigledno iskusan i iznad svega brz. Isporučuješ na vreme.“

„Nikad nije probio rok“, reče Rik, prebaci mi ruku preko ramena i stegnu me. „Moj čovek.“

„I Britanac si. Langov duh svakako mora da bude Britanac, mislim. Da bi se postigao pravi ton.“

„Slažemo se“, reče Krol. „Ali sve mora da se obavi u Sjedinjenim Državama. Adam je tamo zauzet nizom predavanja i prikupljanjem sredstava za svoju fondaciju. Mislim da se neće vratiti u Veliku Britaniju pre marta.“

„Mesec dana u Americi je u redu – da?“ Rik me željno pogleda. Video sam kako me sili da pristanem, ali ja sam samo mislio *mesec dana, hoće da napišem knjigu za mesec dana...*

Polako sam klimnuo glavom. „Pretpostavljam da mogu da donesem rukopis ovamo i radim ovde.“

„Rukopis ostaje u Americi“, reče Krol čvrsto. „Marti je između ostalog i zbog toga stavio na raspolaganje svoju kuću u Vinjardu. To je bezbedna sredina. Rukopis je dostupan samo nekolicini ljudi.“

„Zvuči više kao bomba nego kao knjiga!“, našali se Kvigli. Niko se nije nasmejao. On tužno protrlja ruke. „Znate, ja moram da je vidim u nekom trenutku. Ja bi trebalo da sam urednik te knjige.“

„Teoretski“, reče Madoks. „Zapravo, moramo o tome da porazgovaramo kasnije.“ Okrenuo se Krolu. „U ovom rasporedu nema prostora za revizije. Moraćemo da redigujemo usput.“

Dok su raspravljali o rasporedu, ja sam posmatrao Kviglija. Sedeo je uspravno, ali nepomično, kao one žrtve iz filmova koje probodu tankim bodežom u gužvi, pa umru neopaženo. Usta su mu se jedva primetno otvarala i zatvarala, kao da mora da saopšti konačnu poruku. Pa ipak, tada sam shvatio da je postavio savršeno umesno pitanje. Ako je on urednik, zašto ne sme da vidi rukopis? I zašto rukopis mora da se čuva u „bezbednoj sredini“ na ostrvu uz istočnu obalu SAD? Osetio sam Rikov lakat u rebrima i shvatio da se Madoks obraća meni.

„Kad možeš da stigneš tamo? Pod pretpostavkom da uzmeš tebe a ne nekog drugog – kad bi mogao da kreneš?“

„Danas je petak“, rekao sam. „Dajte mi dan da se spremim. Mogao bih da poletim u nedelju.“

„I da počneš u ponedeljak? Odlično.“

Rik reče: „Nećeš naći nikoga bržeg.“

Madoks i Krol su se pogledali i znao sam da sam dobio posao. Kao što je Rik kasnije rekao, caka je u tome da se staviš u njihov položaj. „To je kao kad razgovaraš s kandidatkinjom

za mesto kućne pomoćnice. Da li želiš nekoga ko može da ti ispriča istoriju čišćenja i teoriju čišćenja, ili želiš nekoga ko će da klekne i oriba ti čitavu kuću? Izabrali su te jer misle da ćeš ti da očistiš njihovu prokletu kuću.“

„Uzećemo te“, reče Madoks. Ustao je i pružio ruku, pa smo se rukovali. „Pod uslovom da postignemo zadovoljavajući dogovor s Rikom, naravno.“

Krol dodade: „Moraćeš i da potpišeš izjavu o tajnosti.“

„Nema problema“, rekoh ja, takođe ustajući. To mi nije smetalo. Klauzule o poverljivosti su uobičajena stvar u svetu duhova. „Zaista se radujem.“

I radovao sam se. Svi osim Kviglija su se smešili i odjednom je nastala drugarska atmosfera, kao u svlačionici posle utakmice. Časkali smo minut-dva, a onda me je Krol odveo u stranu i rekao mi, vrlo nehajno: „Imam ovde nešto što bi moglo da te zanima.“

Posegao je pod sto i izvadio jarkožutu plastičnu kesu s imenom neke otmene vašingtonske prodavnice odeće ispisanim vijugavim crnim rukopisom. Prvo sam pomislio da je to rukopis Langovih memoara i da je čitava priča o „bezbednoj sredini“ bila šala. Ali kad mi je video izraz lica, Krol se nasmejao i rekao: „Ne, nije *to*. Ovo je samo knjiga jednog mog klijenta. Zaista bih voleo da čujem tvoje mišljenje, ako stigneš da pogledaš. Evo ti moj broj.“ Uzeo sam posetnicu i gurnuo je u džep. Kvigli još nije progovorio ni reč.

„Pozvaću te kad obavimo dogovor“, rekao je Rik.

„Neka cvile“, rekao sam i stegnuo mu rame.

Madoks se nasmeja. „Hej! Ne zaboravi!“, doviknuo je dok me je Kvigli izvodio iz sale. Udario se krupnim pesnicama po plavom štofu na grudima. „Srce!“

Dok smo se spuštali liftom, Kvigli je zurio u tavanicu. „Da li se meni učinilo ili sam upravo otpušten?“

„Neće tebe pustiti da odeš, Roje“, rekao sam mu, iskreno koliko sam mogao. „Jedino ti držiš firmu na okupu.“

„Pustiti da odeš. Da, to je savremeni eufemizam, zar ne? Kao da ti čine uslugu. Držiš se za ivicu stene, a neko ti kaže: 'O, užasno mi je žao, ali moramo da vas pustimo da odete.'“

Neki par na pauzi za ručak ušao je na četvrtom spratu, i Kvigli je ćutao sve dok nisu izašli na drugom, gde je restoran. Kad su se vrata zatvorila, rekao je: „Nešto nije u redu s ovim projektom.“

„Misliš ja?“

„Ne. I pre tebe.“ Namrštio se. „Ne mogu tačno da odredim šta. To što niko ništa ne sme da vidi, za početak. A od onog Krola me hvata jeza. Tu je i siroti stari Majk Mekejra, naravno. Upoznao sam ga kad smo potpisali ugovor pre dve godine. Nije mi delovao kao mogući samoubica. Upravo obrnuto, zapravo. Bio je stručnjak da u drugima izazove želju za samoubistvom, ako me razumeš.“

„Opak?“

„Opak. Lang se smešio svakome, a do njega je stajao taj nasilnik zmijskih očiju. Valjda moraš da imaš nekog takvog kad si u Langovom položaju.“

Stigli smo u prizemlje i izašli u predvorje. „Naći ćeš taksi stanicu iza ugla“, reče Kvigli, i zbog te sitne pakosti – ostavio me je da pešačim po kiši umesto da mi pozove taksi na račun firme – poželeo sam da crkne. „Reci mi“, kazao je iznenada, „kad je glupost ušla u modu? To nikako ne mogu da shvatim. Kult idiota. Uzdizanje morona.“

„Govoriš kao starac, Roj“, odvratio sam. „Ljudi se žale na opadanje merila još otkako je Šekspir počeo da piše komedije.“

„Da, ali sada se to zaista dešava, zar ne? Nikad pre nije bilo ovako.“

Znao sam da me podbada – pisca iz senke koji će napisati memoare bivšeg premijera – ali bio sam suviše pun sebe da bih mario. Poželeo sam mu prijatnu penziju i krenuo predvorjem mašući prokletom žutom plastičnom kesom.